

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-79.1-2>

УДК 37.091.313:17.022.1

Бойчук В.М.Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**Бойчук О.Ю.**

Державний навчальний заклад

«Вінницький центр професійно-технічної освіти технологій та дизайну»

МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена розв'язанню проблеми впровадження у процес викладання навчальних дисциплін у закладі освіти мультидисциплінарного підходу як способу розширення знань учасників освітнього процесу, формування та розвитку ключових та професійних компетентностей, ефективного використання навчального часу, розвитку мотивації до набуття професійної освіти, підвищення ефективності і якості освітніх послуг. Зростання інформатизації та інтеграція різних сфер діяльності, збільшення кількості інформаційних потоків і перехід виробництва на сучасні інноваційні технології обумовлюють необхідність систематичного оновлення знань випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти і підвищення якості їх підготовки. Глобальні дослідження вимог ринку праці виявили, що конкурентна спроможність робітників нині корелює зі сформованістю у них компетенцій, визначених шляхом широкого кола прогностичних досліджень.

Ключові слова: компетентнісний підхід, інтеграція, інтегроване навчання, мультидисциплінарний підхід, освітній процес.

Boichuk Vitalii

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Boichuk OksanaState Educational Institution
«Vinnytsia Center professionally-Technical
Education Technology and Design»

MULTIDISCIPLINARY APPROACH TO TEACHING HUMANITIES IN EDUCATION INSTITUTIONS

Summary. The article is devoted to solving the problem of introduction of multidisciplinary approach in the teaching of educational disciplines in the educational establishment as a way of expanding the knowledge of the participants of the educational process, formation and development of key and professional competences, effective use of educational time, development of motivation for acquiring professional education, improving the quality of professional education, services. The key to a successful life in the 21st century is the ability and willingness to solve complex problems, the ability to think critically, creative skills, management and coordination of work, collaboration, reflection, decision making, service orientation, negotiation and cognitive flexibility. The growth of informatization and integration of different spheres of activity, the increase in the number of information flows and the transition of production to modern innovative technologies make it necessary to systematically update the knowledge of graduates of institutions of professional (vocational-technical) education and improve the quality of their training. The idea of integrated learning is extremely relevant nowadays, as it contributes to the formation of a comprehensive system of students' knowledge and skills, the development of their creative abilities and potentials. With its successful methodological realization it is supposed to achieve the goal of quality education, that is, education of a competitive, able to provide each person with the necessary means to independently achieve one or another vital goal, creative self-assertion in various social spheres. In the process of studying the concept of integration, it was concluded that there is no single understanding of this phenomenon. Often, integration refers to the combination in the educational process of individual phenomena that allow you to analyze the subject of study more thoroughly and diversely, contribute to the development of critical thinking of students, forming a holistic picture of the world. Global studies of labor market demands have found that workers' competitiveness is now correlated with their competencies, which are defined through a wide range of predictive studies.

Keywords: competence approach, integration, integrated learning, multidisciplinary approach, educational process.

Постановка проблеми. Сучасні потреби підвищення якості професійної (професійно-технічної) освіти зумовлюють визначення напрямів і джерел реформування та модернізації цієї важливої освітньої ланки.

Науковці прогнозують, що розвиток техніки і технологій, глобальна автоматизація виробництва і сфери обслуговування, роботизація усіх сфер життя людства призведуть до занепаду і зникнення значної частини існуючих нині про-

фесій, які не потребують високої кваліфікації, а отже, звільнення працездатного населення [3, с. 4]. Таким чином можна стверджувати, що визначна місія закладів професійної (професійно-технічної) освіти епохи постмодерну – підготовка конкурентоспроможних фахівців, здатних до інтегрованої діяльності.

Запорукою успішного життя у XXI столітті є здатність і готовність до розв'язання комплексних завдань, уміння критично мислити, нави-

чки творчості, управління, координації праці, співпраці, рефлексії, прийняття рішень, орієнтації на обслуговування, ведення переговорів, когнітивної гнучкості [3, с. 7]. Таким чином одним із концептуальних положень оновлення змісту професійної (професійно-технічної) освіти нині є компетентнісний підхід, методологія якого змінює не тільки сам зміст освіти, а й усі інші складники педагогічного процесу: методи, форми, засоби навчання, діяльність викладача, навчально-пізнавальну діяльність учня тощо.

Ідеї компетентнісної професійної освіти нерозривно пов'язані з проблемами інтеграції змісту навчальних предметів, зокрема впровадження мультидисциплінарного підходу до викладання загальноосвітніх дисциплін та дисциплін загальнопрофесійної та професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень. Найбільший інтерес до практичної реалізації ідей інтердисциплінарного, мультидисциплінарного і трансдисциплінарного підходів у навчальному процесі виявили американські і європейські науковці на початку ХХІ ст. У цей час було видано низку праць, присвячених вибору методів інтердисциплінарного навчання (Т. Аугсбург), процедурі оцінювання учнів, які перебувають в інтердисциплінарному навчальному середовищі (Д. Мос), загальним підходам до трансдисциплінарності в навчальному процесі (Т. Осборн).

Теоретичні основи інтеграції в Україні досліджуються за декількома науковими напрямками: методологічне обґрунтування проблем інтеграції (С. У. Гончаренко, Ю.І. Мальований, О.В. Сергеев); визначення структури інтегрованих знань (Т.М. Усатенко); дослідження системологічних аспектів інтеграції (О.І. Джулик, Є.Б. Яворський); проблеми інтегративних процесів в освіті (І.М. Богданова); розробка шляхів упровадження інтеграції в навчальний процес (Л.В. Вичорова, Т.О. Горзій, О.Т. Проказа, Є.М. Романенко); інтеграція теоретичних і виробничих аспектів навчання (Т.Д. Якимович); інтеграція у ступеневій освіті (Ю.Ц. Жидецький); взаємозв'язки інтеграції та диференціації (В.Ф. Моргун); психологічні аспекти інтеграції (Т.Г. Яценко); формування системи знань – дидактична інтегративна логіка (І.М. Козловська).

Мета статті – розкрити можливості мультидисциплінарного підходу як способу розширення знань учасників освітнього процесу, формування та розвитку ключових та професійних компетентностей, ефективного використання навчального часу, розвитку мотивації до набуття професійної освіти, підвищення ефективності і якості освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу. Ідея інтегрованого навчання нині надзвичайно актуальна, адже сприяє формуванню цілісної системи знань і вмінь учнів, розвитку їхніх креативних здібностей та потенційних можливостей. З її успішною методичною реалізацією передбачається досягнення мети якісної освіти, тобто освіти конкурентоспроможної, здатної забезпечити кожному людину необхідними засобами самостійно досягати тієї чи іншої життєвої цілі, творчо самостверджуватися в різних соціальних сферах.

У процесі вивчення поняття інтеграції дійшли висновку, що єдиного розуміння цього яви-

ща немає. Найчастіше під інтеграцією розуміється поєднання в навчально-виховному процесі окремих явищ, які дозволяють аналізувати предмет вивчення більш ґрунтовно та різнопланово, сприяють розвитку критичного мислення учнів, формуванню цілісної картини світу [1, с. 12]. Однак перед процесом інтеграції стоїть безліч невирішених проблем, головною з яких на сьогоднішній день можна назвати таку: як інтегрувати?

Особливої актуальності набуває ця проблема у закладі професійної (професійно-технічної) освіти, адже саме тут відбувається одночасне вивчення навчальних предметів загальноосвітньої та професійної підготовки, а відтак і формування освіченої особистості та конкурентоспроможного компетентного кваліфікованого робітника, здатного швидко адаптуватися в змінних умовах ринку праці. Приміром, якщо вивчення загальноосвітнього курсу української мови 10-11 класів в школі ґрунтується на основі кращих зразків української літератури та народної творчості, то у закладі професійної (професійно-технічної) освіти цей курс вимагає інтегрування із предметами професійної підготовки. Вивчення мовних явищ на основі професійно орієнтованих текстів сприяє розвитку професійно грамотної мовної особистості, дозволяє формувати професійне мовлення учнів, що відповідає акцентуаційним, орфографічним, лексичним, морфологічним, синтаксичним, стилістичним нормам української мови. Окрім того, зважаючи на відсутність у навчальному плані курсу української мови за професійним спрямуванням, саме на уроках української мови загальноосвітньої підготовки мають відпрацьовуватися уміння і навички професійної самопрезентації у професійній комунікативній взаємодії, організації колективної діяльності, запобігання конфліктам або їх врегулювання, вибору оптимальних засобів спілкування у конкретній виробничій ситуації, проектування різних видів професійної діяльності відповідно до ситуації, моделювання комунікативного процесу, передбачення реакції потенційного клієнта на певні слова і вчинки тощо. Це можливо лише за умови впровадження мультидисциплінарного підходу до викладання загальноосвітніх і професійно орієнтованих навчальних предметів, як от: українська мова і історія флористики, історія мистецтв; українська мова і перукарська справа, матеріалознавство, основи пластичної анатомії та фізіології шкіри обличчя; українська мова і технологія фоторобіт чи технологія оформлювальних робіт.

Мультидисциплінарний підхід розширив межі традиційного за рахунок застосування знань з інших галузей наукового знання, проте його мета залишилася тією ж, що й при дисциплінарному підході: він передбачає залучення знань з різних предметних галузей, але не поєднує їх. Дисциплінарні і мультидисциплінарні дослідження взаємодоповнювальні за своєю природою [2, с. 19].

Основними ознаками застосування мультидисциплінарного підходу в освітньому процесі закладу професійної (професійно-технічної) освіти є:

- взаємодія декількох навчальних предметів (більше двох);
- викладачі окремих навчальних предметів, досліджуючи різні аспекти проблеми, працюють

самостійно, паралельно або послідовно, ставлять індивідуальні цілі, не виходять за межі даного навчального предмета, використовуючи специфічні знання, методику та інструменти;

– діяльності викладачів властива зовнішня узгодженість, зосередженість на потребах здобувачів освіти та поставлених завданнях;

– учасники проекту поінформовані про міждисциплінарну взаємодію;

– висновки окремих досліджень підсумовуються і зіставляються;

– результатом вирішення проблеми є сума окремих частин (висновків), здобутих у межах кожної окремої дисципліни [4, с. 260].

Ключова риса мультидисциплінарного підходу – постійна тісна взаємодія фахівців різних напрямків для досягнення найбільш об'єктивного результату і прийняття найбільш ефективних рішень [5, с. 153]. За такої взаємодії складові навчального предмета та їх мета не змінюються, однак часто контрастують: філолог, психолог і викладач спеціальних дисциплін трактуватимуть однакові освітні ситуації по-різному, перебуваючи у полі своїх компетенцій.

Рис. 1. Взаємодія педагогічних кадрів з метою формування професійної комунікативної компетентності

Мультидисциплінарний підхід забезпечує розгляд проблеми дослідження з різних точок зору. Викладачі включених навчальних предметів аналізують отримані в освітньому процесі дані і реагують на них відповідно до структури і специфіки предмета, що викладають.

Така спільна робота має низку переваг: розширення знань учасників освітнього процесу, формування та розвиток ключових та професійних компетентностей, більш ефективно використання навчального часу, розвиток мотивації до набуття професійної освіти, підвищення ефективності і якості освітніх послуг. Переваги також включають в себе можливість дискусії між учасниками освітнього процесу, отримання нових ідей, набуття нових знань і навичок, позитивний вплив на професійну кар'єру.

В основі формування професійної комунікативної компетентності майбутнього кваліфікованого робітника сфери послуг на основі мультидисциплінарного підходу лежить виокремлення ядра – реально існуючих проблемних завдань, виконання яких здійснюється у процесі вивчен-

ня загальноосвітніх навчальних предметів, навчальних предметів професійної підготовки відповідно до напрямку підготовки, а також під час виробничого навчання та виробничої практики.

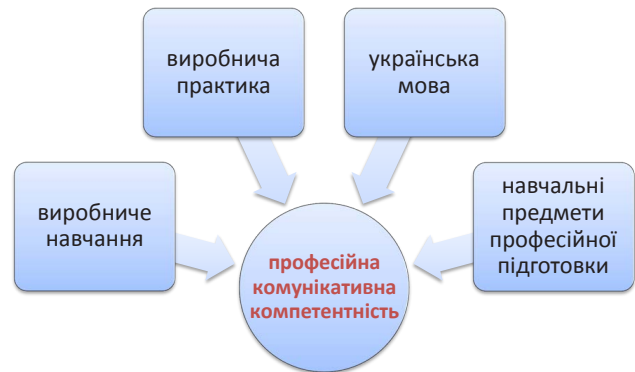

Рис. 2. Навчально-змістовий ресурс формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників

Вивчення будь-якої проблеми на межі двох предметів – це завжди цікаво. Такий вид діяльності викликає високу мотивацію, спонукає до творчого пошуку і захоплює учнів.

Зміст формування професійної комунікативної компетентності розкривають, з одного боку, професійні і комунікативні знання, уміння і досвід професійної комунікативної діяльності, що є базою компонентів професійної комунікативної компетентності кваліфікованих робітників сфери послуг, а саме: мотиваційного, когнітивного, соціолінгвістичного, рефлексивного, а з іншого боку – навчально-змістовий ресурс: комунікативно-орієнтовані навчальні предмети циклу загальнопрофесійної підготовки і лінгвістичні навчальні предмети загальноосвітньої підготовки гуманітарного циклу, що забезпечують її формування.

Навчально-змістовий ресурс становлять навчальні предмети циклу загальнопрофесійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг, зміст яких стосується певних аспектів формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг, тобто ці дисципліни є комунікативно орієнтованими.

Комунікативно орієнтовані дисципліни розуміємо як такі, що спрямовані на формування знань, умінь і навичок комунікативної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг як частини професійної комунікативної компетентності. Безпосереднім об'єктом їх вивчення є комунікація загалом або її окрема частина. До таких фахових комунікативно-орієнтованих навчальних предметів належать «Основи психології та етики професійного спілкування».

Базовий рівень професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг формується також під час опанування ними лінгвістичних дисциплін загальноосвітньої підготовки гуманітарного циклу, а саме, «Українська мова».

Отже, згідно з навчальними планами і програмами професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у закладі професійної (професійно-технічної) освіти,

навчально-змістовий ресурс формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників цієї сфери становлять такі навчальні предмети: «Українська мова», «Основи психології та етики професійного спілкування», навчальні предмети професійної підготовки. Практичні професійно-комунікативні навички формуються також під час проходження виробничого навчання в освітньому закладі та удосконалюються і відшліфовуються під час практики в умовах виробництва чи надання послуг.

Використання мультидисциплінарного підходу в закладі професійної (професійно-технічної) освіти забезпечує:

- формування в учнів цілісного світогляду про навколишній світ, активізацію їхньої пізнавальної діяльності;
- підвищення якості засвоєння навчального матеріалу;
- створення творчої атмосфери в колективі учнів;
- виявлення здібностей учнів та їх особливостей;
- формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників як необхідної умови їх конкурентоздатності на ринку праці;
- підвищення інтересу учнів до предмета;
- ефективну реалізацію розвивально-виховної функції навчання.

Висновки. У результаті науково-методичного дослідницького пошуку розв'язання дидактичної проблеми формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих

робітників сфери послуг ми дійшли наступних висновків:

– в основі формування професійної комунікативної компетентності майбутнього кваліфікованого робітника сфери послуг з використанням мультидисциплінарного підходу лежить виокремлення ядра – реально існуючих проблемних завдань, виконання яких здійснюється у процесі вивчення загальноосвітніх навчальних предметів, навчальних предметів професійної підготовки відповідно до напрямку підготовки, а також під час виробничого навчання та виробничої практики;

– професійне навчання та базова мовна підготовка є основою (передумовою) майбутньої професійної комунікативної компетентності;

– ефективними формами організації освітнього процесу з метою формування професійної комунікативної компетентності є інтегровані уроки – тип уроку, у якому навколо однієї теми поєднано відомості різних навчальних предметів.

– уроки, побудовані на основі мультидисциплінарності, сприяють формуванню в учнів цілісного світогляду, активізації їх пізнавальної діяльності, підвищенню якості засвоєння навчального матеріалу, створенню творчої атмосфери, підвищенню інтересу до вивчення предмета, ефективній реалізації розвивально-виховної функції навчання, формуванню професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників як необхідної умови їх конкурентоздатності на ринку праці.

Список літератури:

1. Дудіч Г.В. STEM: на орбіті можливостей. *Освіта України*. 2017. № 31. С. 12–13.
2. Колот А. Міждисциплінарний підхід як передумова розвитку економічної науки та освіти. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка / Економіка*. 2014. № 5(158). С. 18–22.
3. Поліхун Н.І. Інтеграція навчального матеріалу з енергоефективності та збереження клімату у предметний зміст природничих дисциплін: Методичні рекомендації. Київ: Інформаційні системи, 2014. 60 с.
4. Сліпухіна І.А. Використання цифрового вимірювального комплексу в STEM орієнтованому освітньому середовищі. *Інформаційні технології в освіті й науці*. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2016. С. 261–272.
5. Чернецький І., Сліпухіна І., Поліхун Н. Мультидисциплінарний підхід у формуванні STEM-орієнтованих навчальних завдань. *Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. Частина 1. Кривий Ріг: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2017. С. 158–168.

References:

1. Dudich, H.V. (2017). STEM: na orbiti mozhlyvostei [STEM: Orbiting Opportunities]. *Education of Ukraine*, no. 31, pp. 12–13. (in Ukrainian)
2. Kolot, A. (2014). Mizhdystsyplinaryni pidkhid yak peredumova rozvytku ekonomichnoi nauky ta osvity [An interdisciplinary approach as a prerequisite for the development of economic science and education]. *Bulletin of the Kyiv National University. T. Shevchenko / Economics*, no. 5(158), pp. 18–22. (in Ukrainian)
3. Polikhun, N.I. (2014). *Intehratsiia navchalnoho materialu z enerhoefektyvnosti ta zberezhenia klimatu u predmetnyi zmist pryrodnychkh dystsyplin: Metodychni rekomendatsii* [Integration of training material on energy efficiency and climate conservation into the subject content of natural sciences: Guidelines]. Kyiv: Informatsiini systemy, 60 p. (in Ukrainian)
4. Slipukhina, I.A. (2016). Vykorystannia tsyfrovoho vymiryvalnoho kompleksu v STEM oriantovanomu osvitnomu seredovyschi [Use of digital measuring complex in STEM oriented educational environment]. *Informatsiini tekhnologii v osviti y nauksi* [Information technology in education and science]. Melitopol: MDPU im. Bohdana Khmelnytskoho, pp. 261–272. (in Ukrainian)
5. Chernetskyi, I., Slipukhina, I., & Polikhun, N. (2017). *Multydystsyplinaryni pidkhid u formuvanni STEM-oriantovanykh navchalnykh zavdan. Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity. Chastyna 1* [A multidisciplinary approach in the formation of STEM-oriented learning tasks. Problems of methods of physical-mathematical and technological education. Part 1]. Kropyvnytskyi: RVV TsDPU im. V. Vynnychenka, pp. 158–168. (in Ukrainian)